

ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО
Факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної
Кафедра початкової освіти

ДИПЛОМНА РОБОТА

на тему: **«РОЗВИТОК ЗАГАЛЬНОНАВЧАЛЬНИХ УМІНЬ
ПЕРШОКЛАСНИКІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ»**

Студентки 2 курсу МАПЗ групи
Галузі знань : 01 Освіта / Педагогіка
Спеціальності : 013 Початкова освіта
Черниш Тетяни Юріївни

Використання чужих ідей,
результатів і текстів мають
посилання на відповідне джерело

Науковий керівник:
Любчак Людмили Володимирівни,
кандидат педагогічних наук, доцент

(підпис)

(ініціали, прізвище)

Розширена шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Члени комісії _____
(підпис)

(прізвище та ініціали)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Вінниця – 2022 рік

План

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. РОЗВИТОК ЗАГАЛЬНОНАВЧАЛЬНИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК АКТУАЛЬНА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА	
1.1. Сутність загальнонавчальних умінь учнів Нової української школи.	8
1.2. Уміння вчитися як важлива ключова компетентність молодших школярів.	16
1.3. Психолого-педагогічні особливості розвитку загальнонавчальних умінь першокласників під час навчання.	24
РОЗДІЛ II. МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОНАВЧАЛЬНИХ УМІНЬ ПЕРШОКЛАСНИКІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ШКОЛИ І СТУПЕНЯ	
2.1. Стан сформованості загальнонавчальних умінь у сучасних першокласників (за результатами експериментальних досліджень)	30
2.2. Форми та методи розвитку загальнонавчальних умінь і навичок учнів сучасної загальноосвітньої школи.	42
2.3. Аналіз передового педагогічного досвіду з формування загальнонавчальних умінь першокласників Нової української школи.	51
2.4. Методичні рекомендації педагогам щодо розвитку загальнонавчальних умінь першокласників.	60
ВИСНОВКИ.	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.	68
ДОДАТКИ.	75

Вступ

Модернізація системи української освіти передбачає компетентнісне становлення учнів, їхній інтелектуальний та творчий розвиток. Важливого значення, у межах компетентнісного підходу до освіти, набуває розвиток загальнонавчальних умінь молодших школярів, так як вони дозволяють максимально розширити дитячий світогляд, усвідомити та реалізувати можливості, що перед ними відкриваються, стимулюють до набуття власного досвіду у різних сферах життя тощо.

Особливо актуальним є розвиток загальнонавчальних умінь в учнів перших класів, так як у них відбувається зміна провідного виду діяльності з ігрової на пізнавальну. Загальнонавчальні уміння та навички учнів впливають на формування компетентності уміння вчитися, зокрема, та всіх ключових компетентностей загалом. Початкова школа – це відкритий освітній простір для становлення учнів: уміння, які дитина здобуває у цей період стають базовими, дозволяють їй краще сприймати навчальний матеріал, засвоювати різноманітні світоглядні, моральні та суспільно-політичні поняття, аналізувати події, які відбуваються, робити власні висновки. Загальнонавчальні уміння та навички наскрізно пронизують її життя та визначають ступінь успішної реалізації в майбутньому. Зважаючи на сучасні реалії життя, дистанційний чи змішаний формат навчання, педагог має запастися потужним арсеналом засобів, форм, методів та прийомів для формування загальнонавчальних умінь та навичок молодших школярів.

У Законі України «Про освіту», концепції «Нова українська школа», Державному стандарті початкової освіти, Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті, Державній комплексній програмі «Вчитель», типових освітніх програмах висвітлено необхідність розвитку загальнонавчальних умінь та навичок. Це питання піднімалося та обговорювалося у працях класиків-педагогіки Б. Грінченка, С. Русової, В. Сухомлинського, у дослідженнях знавців історії педагогічної думки Л. Вовк, М. Євтуха, С. Золотухіної, М. Левківського, О. Сухомлинської.

Сучасні науковці (І. Бех, Н. Бібік, О. Демченко, Г. Кіт, Я. Кодлюк, Л. Любчак) детально розглядали особливості навчання молодших школярів, поглиблення їхнього пізнавального інтересу. Можливості формування загальнонавчальних навичок у першокласників вивчали науковці у різних освітніх галузях: у *мовно-літературній освітній галузі* (І. Большакова, М. Вашуленко, І. Козак, Н. Комарівська, Н. Лазаренко, І. Лапшина, М. Пристанська та ін.); у *математичній освітній галузі* (М. Богданович, Р. Загоруй, В. Імбер, А. Коломієць, Л. Кочина, Н. Листопад); у *природничій освітній галузі* (Т. Байбара, О. Біда, Т. Васютіна, О. Грошовенко, Г. Пустовіт, Л. Присяжнюк) тощо.

Українські психологи (Б. Баєв, І. Білявський, І. Костюк, В. Скребець) наголошували на сенситивності молодшого шкільного віку для розвитку пізнавального інтересу, допитливості, розширення світогляду, розвитку різних мисленнєвих операцій тощо.

У сучасній психолого-педагогічній літературі накопичений комплекс знань із питань з'ясування шляхів, форм та методів формування загальнонавчальних умінь і навичок учнів сучасної загальноосвітньої школи. Цим питанням свої дослідження присвятили З. Захарчук, Я. Кодлюк, А. Мартинова, Н. Скрипченко, А. Супрун та інші вчені.

Низка провідних зарубіжних науковців (М. Хатмаччер, В. Холес, О. Джейсон, Л. Касон) детально розглядали способи стимулювання учнів до навчання в освітньому процесі.

Незважаючи на актуальність вищезначених питань, проблема розвитку загальнонавчальних умінь та навичок першокласників є надзвичайно важливою, адже на її вирішення впливає багато факторів: євроінтеграційці процеси, дистанційний формат навчання, світогляд та потреба сучасних першокласників, матеріальне забезпечення школи, методичний багаж вчителя тощо. Зважаючи на це, ми обрали тему дипломного дослідження «Розвиток загальнонавчальних умінь першокласників у процесі навчання».

Об'єкт дослідження: процес формування загальнонавчальних умінь першокласників.

Предмет дослідження: методика формування загальнонавчальних умінь першокласників у процесі навчання.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити стан розвитку загальнонавчальних умінь першокласників, виокремити методичний комплекс форм, методів, прийомів розвитку загальнонавчальних умінь учнів.

Відповідно до мети дослідження поставлено такі **завдання:**

1. Проаналізувати стан вивчення проблеми розвитку загальнонавчальних умінь в науковій літературі та педагогічній практиці вітчизняних та зарубіжних дослідників.

2. Розробити критерії і показники визначення рівнів розвитку загальнонавчальних умінь першокласників, провести констатувальний етап експериментального дослідження.

3. Запропонувати методику розвитку загальнонавчальних умінь учнів початкової школи.

4. Сформулювати методичні рекомендації педагогам щодо ефективного розвитку загальнонавчальних умінь першокласників.

Для вирішення поставлених завдань були використані такі **методи дослідження:** аналіз філософської, психологічної та педагогічної літератури, що дав змогу розробити концептуальні підходи дослідження, уточнити сутність загальнонавчальних умінь, обґрунтувати компоненти, критерії і показники їхнього розвитку; синтез, порівняння, класифікація, систематизація, узагальнення і конкретизація теоретичних і емпіричних даних, які сприяли визначенню методики розвитку загальнопізнавальних умінь першокласників у процесі навчання: бесіди, опитування, спостереження, аналіз продуктів діяльності, які забезпечили визначення рівнів розвитку загально навчальних умінь першокласників; констатувальний етап експерименту.

Теоретичне значення: проаналізовано поняття «загальнонавчальні уміння» та «компетентність уміння вчитися» молодших школярів, встановлено взаємозв'язок між цими поняттями; визначено групи загальнонавчальних умінь першокласників та особливості їх розвитку; запропоновано діагностичний інструментарій (критерії, показники, рівні) для визначення стану розвитку загальнонавчальних умінь молодших школярів.

Практичне значення: запропоновано методичний комплекс, який складається із форм, методів, прийомів (ігрових завдань, ігрових вправ, проєктів, квестів тощо) для розвитку загальнонавчальних умінь першокласників.

Експериментальна база дослідження: Безіменський заклад загальної середньої освіти Махнівської сільської ради Хмільницького району Вінницької області. У дослідженні взяли участь 5 вчителів та 10 учнів початкової школи.

Апробація результатів дослідження здійснювалась на V Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами» (м. Вінниця, 2021 р.), на VI Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти» (6-7 липня 2022 р.); науковій конференції студентів факультету початкового навчання Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди «Актуальні проблеми навчання і виховання молодших школярів» (2022 р.).

Результати дослідження висвітлені у наступних публікаціях:

1. Черниш Т. Уміння вчитися як важлива компетентність молодших школярів. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: збірник матеріалів VI Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 6-7 липня 2022 р.)* / за ред.

Н.О. Пахальчук; О.П. Демченко; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля, 2022. Вип. 11. С.321-324.

2. Черниш Тетяна. Розвиток уміння орієнтуватися в часі та берегти його як важливе загальнонавчальне уміння першокласників. *Актуальні проблеми навчання і виховання молодших школярів. Матеріали наукової конференції студентів факультету початкового навчання: збірник тез. Вип. 12 / За заг. ред. Л.П. Ткаченко. Харків: ХНПУ, 2022. С 33-35.*

Структура роботи. Наукова робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури (67 джерела), додатків. Загальний обсяг роботи – 102 сторінки.

ВИСНОВКИ

Пришвидшені євроінтеграційні процеси нашої держави, технологізація освітнього процесу, дистанційний формат навчання регресивно впливають на розвиток загальнонавчальних умінь першокласників, не дозволяють їх розвинути повною мірою. Загальнонавчальні уміння стимулюють інтелектуальний, творчий розвиток особистості, здатність самостійно здобувати знання, уміння вчитися, соціалізуватися в суспільстві. Освітній процес в Новій українській школі спрямований на компетентнісне зростання особистості, яка зможе чітко визначити мету та самостійно вибудувати шлях до її досягнення, творчо переосмислювати дійсність, долати стереотипи та шаблони, свідомо та гуманно вирішувати необхідні питання.

У Законі України «Про освіту», концепції «Нова українська школа», Державному стандарті початкової освіти, Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті, Державній комплексній програмі «Вчитель», типових освітніх програмах висвітлено необхідність розвитку загальнонавчальних умінь та навичок молодших школярів. У сучасній психолого-педагогічній літературі накопичений комплекс знань із питань з'ясування шляхів, форм та методів формування загальнонавчальних умінь учнів сучасної загальноосвітньої школи. Цим питанням свої дослідження присвятили І. Бех, М. Вашуленко, Л. Ващенко, З. Захарчук, Я. Кодлюк, А. Мартинова, О. Савченко, Н. Скрипченко, А. Супрун та інші вчені.

Аналіз наукової психолого-педагогічної літератури дозволив узагальнити, що загальнонавчальні уміння об'єднують в собі організаційні уміння, загальнопізнавальні уміння, загальномовленнєві уміння та контрольно-оцінні уміння. Комплекс умінь сприяє тому, щоб учень став партнером учителя, поступово оволодів якостями, необхідними для розуміння навчальної задачі, усвідомлення недостатності наявних знань і умінь. Процес формування навчальних умінь має міжпредметний характер, у ньому органічно взаємодіють змістова, мотиваційна і процесуальна сторони. Поряд із прийомами, що стимулюють школярів до самостійного

застосування цих умінь, практикуються спеціальні завдання та засоби навчання розумових дій, які становлять структуру кожного вміння.

Молодший шкільний вік є сенситивним періодом розвитку загальнонавчальних умінь першокласників. У них активно розвиваються усі мисленнєві процеси, покращується сприймання навколишньої дійсності, розширюється діапазон для фантазування, поліпшується пам'ять, увага. Учні навчаються ставити цілі та досягати мети. Вони відкриті до пізнання навколишнього світу, спостерігають за естетичними еталонами та намагаються відтворювати їх у своїй інтерпретації. Молодший шкільний вік є періодом збагачення дитячого внутрішнього світу, його одухотворення та інтелектуального зростання.

На основі досліджень О. Савченко, Л. Ващенко, А. Цимбалару, Я. Кодлюк ми продіагностували загальнонавчальні вміння відповідно до груп умінь, які вони об'єднують, а це організаційні вміння, загальнопізнавальні, загальномовленнєві та контрольні-оцінні. Основними критеріями були визначені: здатність раціонально використовувати час, здатність організовувати свою освітню діяльність, здатність чітко висловлювати свою думку, розвинене монологічне/діалогічне мовлення, розвинені мисленнєві процеси, розвиток пізнавального інтересу учнів, здатність до оцінювання, здатність до контролю. До кожного критерію ми підібрали показники: продуктивний режим дня, орієнтування в часі, забезпечення порядку на робочому столі, правильний вибір навчальних засобів, розмова повними реченнями, правильність мовлення, включення в комунікацію, використання засобів художньої виразності, використання засобів художньої виразності, здатність до аналізу, синтезу, класифікації, співставлення, порівняння тощо, стійке бажання навчатися, здатність до самостійного пошуку інформації, здатність до взаємооцінювання, здатність до само оцінювання, контроль за власною успішністю у навчанні тощо. На основі виокремлених критеріїв та показників ми визначили рівні розвитку загально навчальних умінь: низький, середній, високий.

Провівши діагностування організаційних, загальнопізнавальних, загальномовленнєвих, контрольних-оцінних умінь молодших школярів, ми дійшли висновку, що розвиток загальнонавчальних умінь на низькому рівні знаходиться у 4 (40,0%) першокласників, на середньому – у 5 (50,0%), а на високому – у 1 (10,0%).

Для покращення ефективності розвитку загальнонавчальних умінь першокласників ми визначили, що учителям потрібно мати великий запас форм, методів, прийомів роботи (уроки інтегрованого змісту в Новій українській школі, уроки-квести, уроки-подорожі, уроки-КВК, віртуальні екскурсії під час уроків різними куточками України та світу тощо). Ефективними, на нашу думку, для розвитку загальнонавчальних умінь учнів є екскурсії, наприклад екскурсії у природне довкілля (у ліс, парк, на водойму, у поле, у ботанічний сад тощо), на виробництво (на завод, фабрику, наприклад на хлібобулочний завод чи кондитерську фабрику); у мистецькі центри (театр, кіно, мистецькі виставки, філармонію, музей). Також важливо залучати молодших школярів до відвідування майстер-класів, конкурсів, участі театральних постановках, акціях, проєктах тощо.

Окрім того, розвиткові загальнонавчальних умінь сприятиме використання дидактичних ігор, головоломок, ребусів, різних методичних прийомів («Дерево рішень», «Асоціативний куш», «Мікрофон», «Два – чотири – всі разом», «Ротаційні трійки», «Рольові ігри», «Шість мислячих капелюхів» тощо), квестів, ігор-подорожей, проєктів, STREAM-технологій тощо.

У ході дослідження ми вивчали передовий досвід розвитку загальнонавчальних умінь учнів вчителя Безіменського закладу загальної середньої освіти Махнівської сільської ради Хмельницького району Вінницької області Булави Алли Миколаївни. У дипломній роботі ми висвітлили форми, методи та прийоми роботи, які використовує педагог (ігрові завдання, головоломки, комікси, квести, ідеї STREAM-технологій тощо).

Методичні рекомендації вчителям початкової школи щодо розвитку загальнонавчальних умінь учнів у процесі навчання:

- створити сприятливе розвивальне середовище;
- стимулювати розвиток пізнавального інтересу учнів;
- використовувати сучасні освітні технології у роботі з молодшими школярами;
- організовувати різні форми дослідницької роботи з учнями;
- використовувати в освітньому процесі дидактичні ігри, ігри розвивального характеру, театралізовані ігри;
- вчити школярів аналізувати свої дії та вчинки, робити висновки;
- вивчати та впроваджувати в освітню діяльність першокласників передовий педагогічний досвід.

Проведене дослідження не вичерпує усі можливості обраної теми, перспективними для вивчення можуть бути наступні теми: «Формування в молодших школярів ключової компетентності «уміння вчитися», «Розвиток загальнонавчальних умінь учнів засобами STREAM-технологій».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : Бібліотека з освітньої політики. Київ : «К.І.С.», 2004. С. 47-52.
2. Бухлова Н. Навчаємо вчитися: діагностика і формування сомоосвітньої компетентності учнів. К. Вид. дім «Шкіл. світ»: Вид. Л. Галіцина, 2006. С. 124-127.
3. Василюк А. Освітня політика Європейського Союзу. *Шлях освіти*. 2007. №3. С. 13-17.
4. Василюк А. Про роль ключових компетентностей у сучасній освіті. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. Ужгород, 2014. № 31. С. 44-46.
5. Ващенко Л.С. Уміння вчитися – ключова компетентність учнівської молоді сучасного інформаційного суспільства. Інформаційні технології і засоби навчання, 2014, Том 43, №5.
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 500 с.
7. Вікова та педагогічна психологія: Навчальний посібник / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. К.: Просвіта, 2001. 416 с.
8. Гончаренко С. Український педагогічний словник. К. : Либідь, 1997. 376 с.
9. Грошовенко О.П., Пахальчук Н.О., Стахова І.А. Технології формування природничо-екологічної компетентності молодших школярів. International scientific and practical conference «Pedagogy and Psychology in the Modern World: the art of teaching and learning» : conference proceedings, February 26–27, 2021. Vol. 1. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 232 pages.

10. Демченко О.П., Лазаренко Н.І., Любчак Л.В. Інформаційно-комунікаційні технології у підготовці майбутніх педагогів до роботи з обдарованими дітьми. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2021. Том 86. №6. С.123-143. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/4570/1947>
11. Демченко О.П. Практикум з історії педагогіки : навчально-методичний посібник для викладачів історії педагогіки, на допомогу студентам педагогічних ВНЗ під час самостійного вивчення теоретичних основ, підготовки до семінарських і практичних занять. К. : Видавничий дім «Слово», 2012. 432 с.
12. Державний стандарт початкової освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України 21 лютого 2018 р. № 87. (у ред. постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 688). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/Laws/show/87-2018>
13. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
14. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України, головний ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
15. Закон України «Про загальну середню освіту» ст. 5. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/651-14>
16. Зубалій Н.П. Особливості оцінювання педагогом навчальної діяльності шестирічних дітей. *Психологія*. Вип. 31. С. 104-110.
17. Імбер В.І. Геометричні фігури площинні легко і просто вивчаємо нині. *Учитель початкової школи*. №1. 2020. С. 7-10.
18. Казьмірчук Н., Попелюська В. Формування шкільної зрілості дитини в середовищі співпраці сім'ї і ЗДО. *Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами : збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю /За ред.. О.А.Голюк. Вінниця : Меркьюрі-Поділля, 2019. Випуск 2. С. 66-70.*

19. Кіт Г.Г. Творчий характер дослідницької діяльності учасників педагогічного процесу. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. Випуск 34.* Вінниця, 2011. С. 320-325.
20. Кодлюк Я.П. Формування загальнонавчальних умінь і навичок в учнів 1-2 класів 4-річної початкової школи: автореф. дис. канд. пед. наук. К., 1993. 24 с.
21. Колеснік К., Комарівська Н. Стахова І., Присяжнюк Л. Значення спільної діяльності для розвитку мовлення дітей. Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти. Випуск 17. 2022. С. 127-138. URL: <http://profped.ddpu.edu.ua/>
22. Комарівська Н. Формування професійних мовленнєвих навичок у майбутніх вихователів дошкільних закладів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія : Вип. 39.* Вінниця : ТОВ Нілан ЛТД, 2013. С. 184-187.
23. Комарівська Н.О. Формування культури мовленнєвого спілкування дітей дошкільного та молодшого шкільного віку
24. Кондратенко Л.О. Особливості психофізіологічного розвитку дітей шестилітнього віку. Навчання і виховання учнів 1 класу: Методичний посібник для вчителів / Упор. Савченко О.Я. К.: Початкова школа, 2002. С. 26-40.
25. Коробко С. Л., Коробко О. І. Нова українська школа: діагностична та корекційно-розвивальна робота з молодшими школярами: навчально-методичний посібник. Київ: Література ЛТД, 2021. 160 с.
26. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ : Рад. Школа, 1989. 608 с.
27. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Під ред. Л.М. Проколієнко. К.: Радянська школа, 1989. 608 с.

- 28.Кремень В. Г. Система освіти в Україні: Сучасні тенденції і перспективи. Професійна освіта: педагогіка і психологія. За ред. Т. Левовицького, І. Вілш, І. Зязюна, Н. Ничкало. К.: Ченстохова, 2000. С.11-31.
- 29.Кубенко І. М. Що таке компетентність і як її розуміють в освіті: додаток до електронного журналу «Теорія та методика управління освітою», вип. № 1, 2010 р.
- 30.Кукалець М. В. Методика викладання природознавства у початковій школі: навчально-методичний посібник за модульно-рейтинговою системою навчання студентів спеціальності «Початкова освіта»: навч. посібник. Львів : «Новий світ – 2000», 2011. 223 с.
- 31.Левківський М.В. Історія педагогіки : підручник. К. : Центр навчальної літератури, 2006. 376 с.
- 32.Ліннік О. О. Методика викладання освітньої галузі «Людина і світ». К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. 248 с.
- 33.Локшина О. І. Зміст шкільної освіти в країнах Європейського Союзу: теорія і практика. Київ : Богданова А. М., 2009. 404 с.
- 34.Локшина О. І. Зміст шкільної освіти у країнах Європейського Союзу: теорія і практика (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.) : монографія. К., 2009. 329 с.
- 35.Любчак Л. В. Професійні компетентності педагога нової української школи. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія.* 2020. № 61. С. 140-145.
- 36.Любчак Л.В., Формування в майбутніх учителів готовності до активного слухання в процесі педагогічної взаємодії з молодшими школярами. *Молодий вчений.* № 5.2 (69.2) травень 2019. Херсон, 2019. С. 56-60.
- 37.Максименко С. Д. Психологія учіння людини: генетико-моделюючий підхід : монографія. К. : Слово, 2013. 592 с.

- 38.Мацко Л. А. Основи психології та педагогіки: навчальний посібник для студентів заочної форми навчання. Вінниця: ВНТУ, 2009. 163 с.
- 39.Модельювання в освіті : Стан. Проблеми. Перспективи : монографія / за заг. ред. Соловйова В. М. Черкаси: Брама, 2017. 266 с.
- 40.Навчаємося разом. Інтелект України. URL: <https://intellect-ukraine.org/>
- 41.Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konczepczya.html>
- 42.Олійник Н. А. Самоосвітня компетентність – невід’ємна складова професійної компетентності майбутніх студентів-аграріїв. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія»*. Мукачєво, 2020. Т.6. №2. С. 41-50. DOI: [https://doi.org/10.31339/2413-3329-2020-6\(2\)-41-49](https://doi.org/10.31339/2413-3329-2020-6(2)-41-49)
- 43.Олійник Н. А., Трачук Н. М. Праксеологічні аспекти професійної діяльності педагога. *Академічні студії. (Серія «Педагогіка»)*, 2021. Вип. 3, Ч. 1. С. 75-84.
- 44.Онопрієнко О., Цимбалару А. Компетентнісно орієнтована освіта в дії: уроки для стійкого розвитку. *Початкова школа*. 2011. № 1. С.53-59.
- 45.Освітня програма початкової школи науково-педагогічного проекту «Інтелект України». URL: <https://i-school.kiev.ua/files/4-programma-intellect-ukraini-1-4-klasiv.pdf>
- 46.Пометун О. І. Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентнісного підходу в українській освіті. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи; за заг. ред. О. В. Овчарук. К. 2004. 111 с.
- 47.Поросюк Т. «Уміння вчитися впродовж життя» як ключова компетентність креативної особистості XXI століття. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/8705/1/Porosyuk.pdf>
- 48.Проскура О.В. Психологічна підготовка вчителя до роботи з першокласниками. К.: Освіта, 1998. 199 с.

49. Психологічне дослідження творчого потенціалу особистості : монографія / авт. кол., наук. кер. В. Моляко. К. : Педагогічна думка, 2008. 208 с.
50. Путівник психолога в Новій українській школі / Заг. ред. Є.В. Афоніна, О.О. Заріцький, Н.В. Міщенко. Краматорськ : Витоки, 2018. 250 с.
51. Рекомендація Європейського парламенту та Європейської ради про ключові компетентності для навчання протягом життя (2006/962/ЄС).
52. Рибалка В.В. Психологія праці особистості : навч.-метод. посіб. Київ : КМПУ ім. Б.Д.Грінченка. 2005. 60 с.
53. Савченко О. Я. Навчальне середовище як чинник стимулювання дослідницької діяльності молодших школярів. Наукові записки Малої академії наук України. 2012. №1. С. 41-49.
54. Савченко О. Я. Уміння вчитися – ключова компетентність молодшого школяра: посібник. К.: Педагогічна думка, 2014. 176 с.
55. Технології творчого розвитку молодших школярів на уроках галузі «Мови та літератури»: Інформаційне видання для здобувачів рівня вищої освіти магістра. / Укл. І.М.Лапшина, Н.Ю.Родюк. Вінниця: ВДПУ, 2018. 68 с.
56. Типова освітня програма для 1–2 класів закладів загальної середньої освіти. Київ, 2018. URL : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>
57. Фіцула М.М. Педагогіка. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2002. 192 с.
58. Цимбалару А. Д. Освітній простір: сутність, структура і механізми створення. *Український педагогічний журнал*. 2016. № 1. С. 41-50
59. Шикір Юлія. Метод «Шість капелюхів мислення»: історія, сутність, переваги. Креативність особистості як фактор інноваційного розвитку суспільства : збірн. наук. праць. Вип. 2 / за ред. доц. В.В. Павленко. Житомир : ФО-П Левковець Н.М., 2020. 188 с. С. 162-167.

- 60.Шуневич О. М. Формування в учнів уміння вчитися на уроках української мови як лінгводидактична проблема. URL: <http://eprints.zu.edu.ua>.
- 61.Я досліджую світ: підручник для 2 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах) / І. О. Большакова, М. С. Пристінська. Київ, 2017. 86 с.
- 62.Bakhmat Nataliia, Kolosova Olena, Demchenko Olena , Ivashchenko Irina, Viktoria Strelchuk. APPLICATION OF INTERNATIONAL SCIENTOMETRIC DATABASES IN THE PROCESS OF TRAINING COMPETITIVE RESEARCH AND TEACHING STAFF: OPPORTUNITIES OF WEB OF SCIENCE (WOS), SCOPUS, GOOGLE SCHOLAR. Journal of Theoretical and Applied Information Technology. 15th July 2022. Vol.100. No 13. P.4914-4924. URL: <http://www.jatit.org/volumes/Vol100No13/21Vol100No13.pdf>.
- 63.Demchenko Olena, Bondar Yuliia, Shykyrynska Oleksandra, Komariivska Nadiia, Lyubchak Lyudmila, Stakhova Inna, Dabizha Liudmyla. DEVELOPMENT OF YOUTH'S CREATIVE ABILITIES SCHOOLCHILDREN BY BYOD TECHNOLOGY. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 27th-28th, 2022. 341-350.
- 64.Iryna Lapshyna, Lyudmila Lyubchak. Using the Technology of Collective Game Communication in the Process of Forming the Diamonological Competency of Primary School Pupils // Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume II. School Pedagogy. Preschool Pedagogy. May 24th -25th, 2019. Rezekne, Rezekne Academy of Technologies. 2019 . P. 267-279
- 65.Lapshyna I., Lyubchak L., Franchuk N. Formation of Communication Culture of Schoolchildren in the Process of Group Work at the Lessons of Primary School // SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Rpoceedings

- of the International Scientific Conference. Volume III. May 22th-23th, 2020. 328-341.
- 66.Lapshyna I., Lyubchak L., Franchuk N., Vasylyuk A., Komarivska N. Development of Diamonological Competence of Future Primary School Teachers in the Process of Professional Training // SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Rpoceedings of the International Scientific Conference. Volume I. May28th-29th, 2021. 395-405.
 - 67.Liudmyla Liubchak, Olena Demchenko, Halyna Kit. FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS' TRAINING FOR WORKING WITH FAMILY ON ESTABLISHING HUMANE RELATIONSHIPS BETWEEN PARENTS AND CHILDREN // New challenges in the professional competence development of future specialists : collective monograph / editors: Gina Aurora Necula, Viktor Koval. - Galați : Galați University Press, 2021. P.229-243.
 - 68.Hutmacher Walo.Key competencies for Europe. Repor to the Symposium Berne, Switzerland 27-30 March, 1996. *Council for Cultural Co-operation (CDCC)*. P 81-83.
 - 69.Holiuk, O., Pakhalchuk, N., Rodiuk, N., Demchenko, O., Kit, G. CRITERIA AND INDICATORS OF FORMATION OF HUMANISTIC AND VALUE ATTITUDE OF PRIMARY SCHOOLCHILDREN TOWARDS THEMSELVES. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume III. 2020. T. 198. C. 198-211.
 - 70.Knowles M. Self directed learning. Chicago: Follet, 1975. 135 c.
 - 71.Oseredchuk Olga, Drachuk Oleksandra, Demchenko Olena, Voitsekhivska Natalia, Sabadosh Yuliia, Sorochan Maryna. Application of Information Technologies is a Necessary Condition for Qualitative Monitoring of Higher Education and Modernization of Educational Process. ICSNS International Journal of Computer Science and Network Security, VOL.22 No.3, March 2022 501-509. <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2022.22.3.64>

72. Shevchenko L., Pylypenko Y., Demchenko O., Hnatiuk N., Diachuk A. Organisation of the Educational Process Through the Technology of Blended Learning. *New Educational Review* *this link is disabled*, 2022, 68, pp. 199–208. URL: http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.ojs-doi-10_15804_tner_22_68_2_16

